

**ВПЛИВ УРЯДОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ У
90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ**

Пенза Ірина Валеріївна

старший викладач

кафедри англ. мови в судноводінні

Херсонська державна морська академія

м. Херсон, Україна

Анотація: у статті розглянуто нормативно-правові акти, що визначали розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв у 90-і роки ХХ століття. Зроблено висновок, що згідно з урядовою політикою заклади морської освіти відійшли від радянських традицій в бік гуманітаризації та євроінтеграції.

Ключові слова: розвиток, соціокультурна складова, судноводій, освіта, фахівець.

Модернізація освітньої галузі забезпечується не лише втіленням в життя інноваційних сучасних ідей, але й використанням історичного досвіду педагогічної науки. В умовах євроінтеграції та спрямування України як морської держави надзвичайно актуальним стає розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв. Морська галузь є мультинаціональною, тому окрім відповідності фахової підготовки стандартам, передбаченим міжнародними конвенціями, зростає необхідність забезпечення ефективної співпраці, уникнення конфліктів та непорозумінь у багатонаціональних екіпажах. Незважаючи на те, що увага до соціокультурної складової значно посилюється на початку ХХІ століття, розвиток зазначеного явища активно відбувався й упродовж 90-х років ХХ століття.

Мета статті: розглянути результати впливу урядової політики на розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв у 90-ті роки ХХ століття.

Новий вектор розвитку соціокультурної складової професійної освіти розпочався у 1990 році та пов'язаний із прийняттям низки документів, що засвідчили оновлення підходів до організації навчально-виховного процесу.

Зокрема, з Наказом № 24 «Про невідкладні завдання перебудови роботи кафедр суспільних наук вищих учбових закладів» від 06 лютого 1990 року та Постановою Держосвіти СРСР № 5/5 «Про підготовку студентів вищих навчальних закладів країни по гуманітарних та соціально-політичних науках» від 20 жовтня 1990 року. Організований перехід на нові навчальні плани та програми планувався з 1991–1992 навчального року, проте зміни у змісті підготовки фахівців запроваджувались поступово, починаючи з 1990–1991 навчального року. У наказі від 06 лютого 1990 року йдеться про те, що «з метою прискорення перебудови роботи кафедр суспільних наук, посилення їх впливу на світоглядну підготовку студентської молоді» ректори мали здійснити перехід на нову структуру викладання суспільних наук: «Політична історія ХХ ст.», «Філософія», «Політична економія», «Проблеми теорії сучасного соціалізму». Крім того, «з урахуванням економічних, регіональних особливостей, історичних та культурно-національних традицій» на факультативній або обов'язковій основі в навчальний процес вводились курси «Соціологія», «Політологія», «Соціальна психологія», «Історія і теорія релігії та атеїзму», «Етика», «Естетика», «Історія і теорія світової та вітчизняної культури», «Політична історія України» та ін. У 1990-1991 роках вводився спецкурс з проблем міжнаціональних відносин в СРСР. Здійснювалась перепідготовка викладачів кафедр суспільних наук вишів республіки, створювались авторські колективи з підготовки підручників, посібників та лекцій з дисциплін «Політична історія ХХ ст.», «Філософія», «Політична економія», «Проблеми теорії сучасного соціалізму», «Історія і теорія світової та вітчизняної культури», «Історія і теорія релігії та атеїзму», «Політологія»,

«Соціологія», «Етика», «Естетика» [1, арк. 53-54]. З навчальних планів рекомендувалося зняти вивчення курсів політичної історії, теорії соціально-політичних відносин, радянського права тощо [2, арк. 96]. Запроваджувалась концепція розвитку національної вищої освіти в республіці.

Державна програма розвитку вищої освіти в СРСР передбачала затвердження гуманістичного призначення вищої школи та створення умов для покращення якості підготовки спеціалістів [3, арк. 26].

Ряд учених було задіяно у дослідженні так званих «білих плям» історії. Почали з'являтися публікації стосовно трагічних подій, серед яких голод 1932–1933 років. Реалізація історичної відповідальності партії за минуле охоплювала аналіз та безкомпромісну оцінку того, що відбулося, з метою уникнення подібного у майбутньому [4, арк. 42].

У проекті Державної програми розвитку вищої освіти в СРСР, датованої кінцем 1990 року, констатовано, що головною метою програми є утвердження гуманістичного призначення освіти, її пріоритетного значення в економічному, соціальному, політичному та духовному оздоровленні суспільства. Впродовж 1991–1993 років планували переорієнтувати навчальний процес на розвиток творчої індивідуальності кожного студента. [5, арк. 33]. Програма передбачала гуманітаризацію та гуманізацію вищої освіти. Протягом 2–3 років планувалось переглянути зміст програм, включивши соціокультурний контекст у викладання всіх дисциплін, збільшити частку гуманітарних та соціально-політичних дисциплін не менше ніж до 30% загального об'єму підготовки спеціалістів. Треба було підготувати кадри, здатні наповнити програми новим змістом, який базується на загальнолюдських цінностях, національно-культурних традиціях та досягненнях сучасної науки; створити інші необхідні умови, що забезпечують створення нової системи гуманітарної та соціально-політичної освіти та виховання спеціалістів; здійснити у 1991–1995 роках будівництво та реконструкцію культурної бази вишів, забезпечити бібліотеки художньою літературою, найбільш значущими класичними та сучасними творами світової суспільствознавчої думки [5, арк. 35].

15 травня 1991 року в УРСР вийшла Постанова спільної колегії міністерств вищої і середньої спеціальної освіти, народної освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, Комітету у справах молоді, фізкультури та спорту № 6-1/120 «Про викладання гуманітарних та соціально-політичних дисциплін у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах республіки». Відсоток гуманітарних і соціально-політичних дисциплін, а також спецкурсів мав становити 20-25% від загального обсягу навчальних годин для інженерних спеціальностей та 30-35% для технічних, гуманітарних тощо. Протягом 1991–1992 років забезпечувався перехід до нової системи викладання гуманітарних і соціально-політичних дисциплін [6, арк. 28-30].

Ще одним з основоположних законодавчих актів нормативно-правової бази був Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року, введений в дію 04 червня цього ж року Його головні положення базувались на засадах попереднього Закону УРСР від 1974 року «Про народну освіту». З метою прискорення впровадження в життя Закону України «Про освіту», інших законів та поглиблення перетворень в галузі освіти було розроблено Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття») [7, арк. 54].

17 жовтня 1991 року вищі навчальні заклади отримали інформаційний лист № 300-1/309 «З питань гуманізації та гуманітаризації вищої освіти в умовах багатоступеневої форми навчання», де зазначалося, що в оновленні вищої школи України все більшого значення набуває пошук у навчанні різноманітних напрямів навчальної, науково-методичної роботи та організації виховного процесу. Також наголошувалося, що багатоступенева система освіти у вищих навчальних закладах з урахуванням Закону України «Про освіту» передбачає підготовку фахівців усіх рівнів на основі гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між націями і народами [8, с. 103].

Наступний виток у розвитку соціокультурної складової професійної освіти судноводіїв відбувається внаслідок схвалення приєднання нашої держави до «Міжнародної конвенції про підготовку й дипломування моряків та несення вахти» Законом України № 464/96-ВР від 01 листопада 1996 року.

Приєднання України до вищеназваної конвенції започаткувало інтеграційні процеси вітчизняної освіти зі світовими освітніми тенденціями та переорієнтацію української системи підготовки та дипломування морських фахівців відповідно до вимог та стандартів зазначеного міжнародного документа. У цей час усе більше вітчизняних спеціалістів розпочинали роботу на суднах зарубіжних компаній, що можна пояснити недостатнім розвитком українського флоту та значною різницею в оплаті праці.

24 травня 1997 року вийшла Постанова КМУ № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями». Відповідно цього документа підготовка судноводіїв здійснювалась за напрямом 1003 «Судноводіння і енергетика суден»: 5.100301 – освітньо-кваліфікаційний рівень молодший спеціаліст; 6.100300 – бакалавр; 7.100301 – спеціаліст [9, арк. 58, 78]. А Постановою КМУ № 65 від 20 січня 1998 року затверджено «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)». Воно діє й нині.

Як відомо, 7 серпня 1998 року затвердили Постанову № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти». Останні базувались на Законі України «Про освіту» від 23 березня 1996 року та мали на меті «забезпечення якості вищої освіти і потреб народного господарства, науки та культури у фахівцях, а також розроблення, впровадження та удосконалення нормативної і навчально-методичної бази, що регламентує підготовку фахівців з вищою освітою» [10]. Державні стандарти вищої освіти поєднували три компоненти: державна, галузева, компонента вищого навчального закладу. Кожна з них мала свої складові.

Подальша інтеграція вітчизняної морської освіти відбувалась відповідно до Закону України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року» від 01.11.1996 р. Важливими є положення ПДМНВ, що стосуються використання соціокультурних знань, наприклад, функція управління операціями судна та

підкування про людей на судні на рівні експлуатації вимагає компетенції застосування навичок керівника та вміння працювати у команді. До мінімального стандарту компетентності для капітанів та старших помічників суден входить використання мінімальних навичок керівника та організатора, знання проблем управління персоналом на судні та його підготовки [11].

Отже, в 1990–ті роки ХХ століття згідно з урядовою політикою заклади морської освіти відійшли від радянських традицій в бік євроінтеграції. Відповідно оновлено зміст професійної освіти майбутніх судноводіїв, зокрема її соціокультурної складової.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Приказы №№ 1-70 Минвуза УССР по основной деятельности. 1 января – 4 апреля 1990 г. *ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 4621. Оп. 13. Спр. 8646. 161 арк.

2. Поручения ЦК Компартии Украины, Верховного Совета УССР, Совета Министров УССР, государственного комитета СССР по народному образованию и документы по их выполнению. 2 января – 5 марта 1991 г. *ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 4621. Оп.13. Спр. 8705. 164 арк.

3. Поручения ЦК Компартии Украины, Верховного Совета УССР, Совета Министров УССР, Государственного комитета СССР по народному образованию и документы по их выполнению. *ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 4621. Оп. 13. Спр. 8706. 174 арк.

4. Протокол XXVIII съезда Коммунистической партии Украины от 19-23 июня 1990 года. *ЦДАГО України (Центр. держ. архів громадських об'єднань України)*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 1016. 249 арк.

5. Поручения ЦК Компартии Украины, Верховного Совета УССР, Совета Министров УССР, Государственного комитета СССР по народному образованию и документы по их выполнению. *ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 4621. Оп. 13. Спр. 8656. 158 арк.

6. Протоколи №№4-10 засідань колегії Минвуза УРСР і документи к ним. 27 марта-14 октября 1991 г. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 4621. Оп. 13. Спр.8703. 98 арк.

7. Накази з основної діяльності міністерства з № 1 по № 32. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 18. Спр. 1. 114 арк.

8. Ципко В. В. Методична система навчання суспільствознавчих дисциплін студентів технічних університетів: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2015. 534 с.

9. Накази з основної діяльності з № 218 по № 290. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 166. Оп. 18. Спр.194. 273 арк.

10. Про розроблення державних стандартів вищої освіти: постанова КМУ від 07.08.1998 № 1247. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF> (дата звернення 26.03.2021).

11. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року: Закон України від 01.11.1996 р. № 464/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (дата звернення 27.03.2021).